

Egy „amatőr” rendszerváltó halálára

„Amatőr” – ezen a néven tartotta nyilván célszemélyként a kommunista állambiztonság Bokros Pétert, az Inconnu Csoport decemberben elhunyt alapító tagját. A minősítés kifejezetten találónak tekinthető – persze amennyiben nem pejoratív, lekicsinylő, elitista értelemben használjuk.

Bokros és a csoport tagjai autodidakta módon, iskolák elvégzése nélkül érkeztek a művészet, az akkor kifejezetten modernnek számító *mail art* világába. (Nevük is innen ered: a szándékosan rossz helyre küldött levelek, amelyeken a valódi címzett feladóként szerepelt, megkapták az „ismeretlen címzés”, *inconnu* bélyegzést.) Éppen így kezdtek a politikával is foglalkozni: le akarták bontani azokat a fölösleges korlátokat, amelyeket a rendszer eléjük állított. Mélyen megvetették a kommunista diktatúrát.

Hosszabb, bővebb elemzést igényelne annak vizsgálata, hogy az Inconnu milyen kapcsolatban volt az ún. demokratikus ellenzékkel, volt-e valaha annak integráns része. Kétségtelen, hogy számos *performance*, rendezvény, szamizdat nyomdai tevékenység – maga az akcióművészet jellege – igazolná ezt. Bokros, Molnár Tamás és a többiek ugyanakkor nem akartak hivatásos politikusok lenni: nem voltak hajlandóak kompromisszumot kötni, elveiket feladni. Nem érdekelte őket a hatalom. („Ti nyomdászok maradtatok” – mondta nekik már a rendszerváltás után Rajk László építész, egykori szamizdatos akkor már SZDSZ-es országgyűlési képviselőként. Molnár Tamás a kapcsolatra így emlékezett vissza: „emberileg jóban voltunk (...) de sok kérdésben nem értettünk egyet. (...) Teljesen más alapállásból jöttünk. Vidékiek voltunk, plebejusok, ha úgy tetszik.”) Fontos különbségként jelentkezett ugyanakkor ’56 megítélése. Míg az Inconnu tagjai számára a forradalom mindenestül vállalható és megkérdőjelezhetetlen hagyományt jelentett, addig a gyakran a radikális marxizmus felől érkező demokratikus ellenzék tagjai sokáig idegenkedve tekintettek az utca forradalmára. Az Inconnu nem véletlenül választotta az első, 1956-tal foglalkozó magyarországi nemzetközi kiállítás címének a *Harcoló várost* (1987). Példaképük, szellemi mentoruk a forradalom után hét évig börtönben ülő Krassó György nagyban meghatározta forradalomképüket. Talán rájuk – és elsősorban rájuk – tekintve írta Krassó a *Beszélő* egyik 1987-es számában: „Az új októberi ifjúságnak már itt vannak az első képviselői. Biztosan tudják és érzik ezen a napon, hogy a szavak tetté fognak válni, és amikor a magyar október előtt tisztelgnek, akkor nem a múltat, hanem a jövőt ünneplik.” (*Két választás Magyarországon*).

Nagy Imre újratemetésének lefolyása tovább mélyítette az addig is meglévő barázdákat. Az akkortájt még teljesen kihalt, gazos, az emlékezetből is kitzasztott 301-es parcellában 1988. november 4-én felállított emlékoszlop, majd a jeltelen sírokban fekvő, kivégzett forradalmárok emlékére kifaragott és az 1989. június 16-ára felállított kopjafák ismét az ő kezük munkáját dicsérik. „A faragott fejfák Magyarország különböző tájegységeinek hagyományos népi motívumait idézik” – olvasható az adományozók számára kiküldött tájékoztatóban. Mára már tudjuk azt is, hogy a helyszínen és a televízió képernyőjén keresztül látott „össznépi eufória” mögött milyen szinten volt jelen a párt és az állambiztonság előkészítése, amely igyekezett „helyes mederbe” terelni az eseményeket. A „hivatalos” és a „népi” szervezés különvált. Krassó és az *inconnusok* külön megemlékezést akartak szervezni, elsősorban „a hatodik koporsó” által jelképezett hősökre fókuszálva. Bokros Péter így emlékezett vissza minderre egy interjúban: „Krassó szeretett volna egy külön megemlékezést csinálni a Hősök terén, mert neki az volt a véleménye, ami egyébként az egész Inconnu Csoporté: Nagy Imrét a kommunisták azért temetik újra, hogy ezzel bűneiket megpróbálják helyrehozni. Krassó Gyuri lakásán röplapokat gyártottunk, amikor megjelent az amerikai követség egyik alkalmazottja, és üvöltve közölte, hogy »Krassó úr, ön holnap ezt a független megemlékezést nem csinálhatja meg!«. Sarkon fordult, és ki-

ment. Mi meg meredten ültünk a helyünkön, és egyszerre mondtuk ki: csöbörből vödörbe kerültünk.” Ezúttal sem tévesztették szem elől az ’56-os hagyományt. A forradalom egyik hatalom gyámságát sem akarta, csupán annyit: tartsák tiszteletben, hogy a magyarok maguk szeretnék dönteni sorsukról. Bokrosék világképébe nemcsak a keleti, de a nyugati diktátumok elfogadása sem fért bele – e véleményben szellemi rokonaik inkább a harmadikutas magyar demokraták, nem a liberális öndefiníciójú, a nyugati típusú modernizációt a nemzeti sajátosságok és függetlenségek megőrzésénél fontosabbnak tartó polgári radikális csoportok voltak.

A rendszerváltás komoly csalódást okozott számukra. Az igazságtétel fájdalmas elmaradását, az újfajta függésrendszerek kialakulását, a nemzeti sajátosságokról való lemondás folyamatát keserűséggel élték meg. Az egykori szövetségesnek tekintett „demokratikus ellenzék” hatalomba való bevonulásától, a posztkommunistákkal való összefekvésétől egyenesen undorodtak. Nem lettek politikusok. Örök ellenzékiek maradtak. Nem halmoztak fel komoly vagyont, sőt Molnár Tamás búcsúzása szerint Bokros „szinte nyomorogva ment el”. Fájdalmas és immár jóvátehetetlen kontrasztja marad a rendszerváltásnak, hogy inkább kerültek perifériára az új rendszerben is az ’56-os forradalom emlékének őrzői, mint a kiemelt nyugdíjon tengődő volt kommunista belügyminiszterek, vérbírók és ügyészek.

Ilyenkor néha visszafordíthatatlan elkésettséget érez az ember. Isten nyugosztalja Bokros Pétert és a rendszerváltás elfeledett, elhunyt harcosait!

(Bokros Péter grafikus, az Inconnu Csoport tagja 2017. december 16-án hunyt el. 2018. január 14-én (vasárnap), a nagykorú katolikus templomban szentmise keretében búcsúztatták el. Az írás megjelent a Magyar Hírlap 2018. január 19-ei számában.)

NAGYMIHÁLY ZOLTÁN

Az Inconnu csoport tagjai 1988-ban, középen Bokros Péter.
Fotó: forttepan.hu, Philipp Tibor adományozó, képszám: 60451